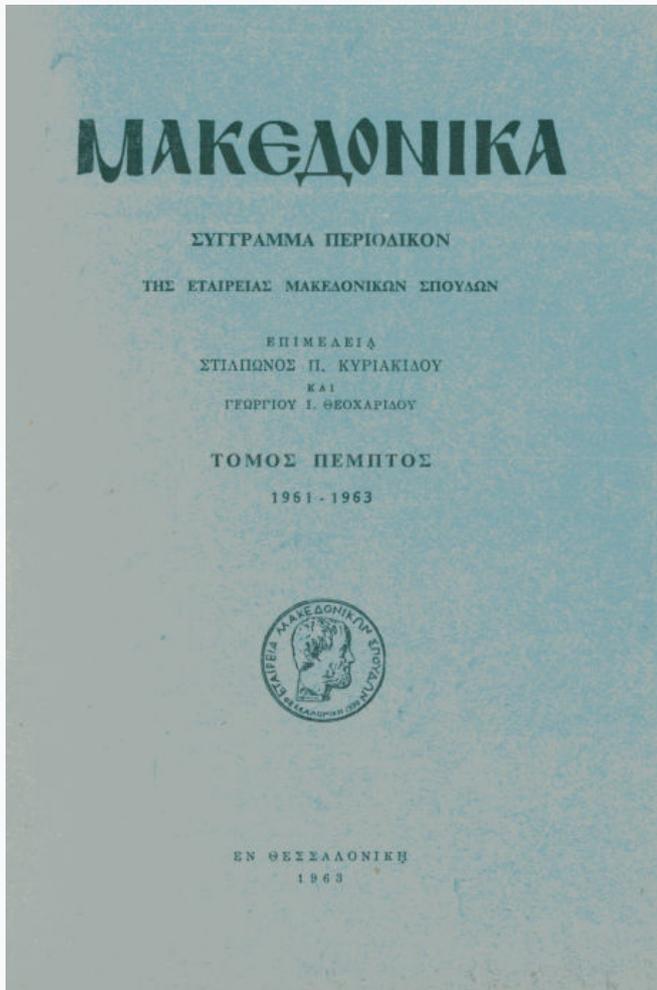

Μακεδονικά

Τόμ. 5, Αρ. 1 (1963)

Παύλου Γύπαρη, Ο καθρέπτης του Μακεδονικού αγώνος 1903-1909

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.834](https://doi.org/10.12681/makedonika.834)

Copyright © 2015, Στίλπων Π. Κυριακίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κυριακίδης Σ. Π. (1963). Παύλου Γύπαρη, Ο καθρέπτης του Μακεδονικού αγώνος 1903-1909. *Μακεδονικά*, 5(1), 549-551. <https://doi.org/10.12681/makedonika.834>

μεταβάς ἐπὶ τόπου, Γ') περιγραφὴν λεπτομερῆ τῶν κωδίκων τῆς Μητροπόλεως καὶ Δ') περιγραφὴν τεσσάρων ναῶν τῆς Τουρκοκρατίας εἰς τὴν περιοχὴν Νευροκοπίου, συνταχθεῖσαν ὑπὸ τῆς κ. Λουίζας Συνδίκου· Λαούδα, ἡ ὁποία ἐπεσκέφθη αὐτοὺς μετὰ τοῦ συζύγου της καὶ τοὺς ἐμελέτησεν ἐπιτοπίως. Τὸ βιβλίον κοσμοῦσιν ἐνδιαφέρουσαι ὠραῖα εἰκόνες τῶν τε ναῶν καὶ τῆς περιοχῆς.

Διὰ τῆς δημοσιευομένης ταύτης ὕλης, τῆς τε ἀρχαιακῆς καὶ τῆς ἄλλης, ὁ ἐκδότης παρέχει πλήρη εἰκόνα τῆς ἀκριτικῆς ταύτης περιοχῆς καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀγῶνων, οἱ ὁποῖοι διεξήχθησαν ἐν αὐτῇ καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπέδειξαν τὴν προσήλωσιν τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη παρ' ὅλην τὴν βουλγαρικὴν τρομοκρατίαν.

ΣΤΙΑΦΑΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Π α ὺ λ ο υ Γ ὕ π α ρ η, Ὁ καθρέπτης τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος 1903 - 1909. Ἀθήναι 1962. 80ν σ. 336, μετὰ πολλῶν πινάκων καὶ εἰκόνων ἀγωνιστῶν.

Ὁ συγγραφεὺς εἶναι πολὺ γνωστός εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν ὡς φιλόπατρις ἀγωνιστής. Τὴν ἀγωνιστικὴν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς ὅλους τοὺς μετέπειτα ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας καὶ πολέμους, εἰς τὴν Σάμον, τὴν Ἠπειρον, τοὺς πολέμους τοῦ 1912 - 1913, καὶ κατόπιν εἰς τοὺς παγκοσμίους, τὰ Δαρδανέλλια, τὴν Γαλλίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τελευταῖον τὴν Κρήτην κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸ 1941.

Πλὴν ὅμως τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ὁ συγγραφεὺς ἔχει ἔμφυτον καὶ τὴν στιχουργικὴν δεξιότητα τῶν Κρητῶν στιχουργῶν, ἡ ὁποία καὶ τὸν ὤθησε πολλὰ ἐκ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος, νὰ ἐκθέσῃ εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἐδημοσιεύθησαν, ἄλλοι δὲ μένουσι εἰσέτι ἀδημοσίευτοι. Ἐν τῶν γεγονότων τούτων, τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν τοῦ συγγραφέως, ὑπῆρξε καὶ ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε νὰ περιγράψῃ εἰς τὸ παρὸν στίχούργημα.

Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν βραχὺν πρόλογόν του γράφει μετὰ πολλῆς μετριοφροσύνης ὅτι «τὸ βιβλίον του δὲν διαλαμβάνει ὑπὸ τὸν τίτλον του οὔτε ἐξαντλεῖ τὸ θέμα τῆς μεγαλειώδους Μακεδονικῆς ἐποποιίας, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς ὅσα πρόσωπα, γεγονότα καὶ πράγματα ἐγνώρισε, ἀντελήφθη καὶ ἔζησε ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ ὁ ἴδιος, εἴτε ὡς αὐτόπτης μάρτυς εἴτε μετασχηδὸν αὐτῶν», εὔχεται δὲ «ὅπως ἄλλοι πλατύτερα καὶ γενικώτερα διερεχόμενοι τὸ νευραλγικὸν αὐτὸ κεφάλαιον τῆς Νεο-Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, συμπληρώσουν δεόντως τὴν πενιχρὰν του προσωπικὴν εἰσφορὰν.»

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν μετριόφρονα δήλωσιν τοῦ συγγραφέως τὸ βι-

βλίον ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγῶνος, διότι παρὰ τὴν δῆλωσιν αὐτοῦ, ὅτι περιορίζεται εἰς ὅσα ὁ ἴδιος ἔζησε, παρέχει πολυαριθμούς καὶ πολυτίμους, ἀγνώστους δ' ἀλλαχόθεν, πληροφορίας, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, συνέλεξε πανταχόθεν, ὅθεν ἠδύνατο. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἔργον ὑπερβαίνει τὰ πλαίσια τῶν προσωπικῶν ἀπομνημονευμάτων καὶ ἀποβαίνει σύντομος ἱστορία τοῦ ὅλου Ἀγῶνος μὲ ἐγκατεσπαρμένας ποικίλας περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων συνοπτικὰς πληροφορίας, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι πολλάκις ὑπερισχύει τὸ ποιητικὸν στοιχεῖον τοῦ καθαρῶς ἱστορικοῦ.

Ὁ συγγραφεὺς ἀρχίζει ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν προπαγάνδαν καὶ τὴν ἐμφάνισιν τῶν κομιτατζήδων, μὲ τὴν συνοδεύουσαν αὐτοὺς τρομοκρατίαν. Ἐκθέτει τὰ κατὰ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ σημειώνει τὸ ἄδοξον τέλος τῆς περιβοήτου βουλγαρικῆς ψευδεπαναστάσεως. Ἐξιστορεῖ κατόπιν, πάντοτε συνοπτικῶς, τὰ κατὰ τὸν Παῦλον Μελᾶν καὶ τὸν θάνατόν του, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ἐπὶ τέλους ἡ ἑλληνικὴ ἀφύπνισις καὶ ἡ ἐμφάνισις τῶν διαφόρων ἀγωνιστῶν εἰς τὰ Μακεδονικὰ ὄρη, ἰδίᾳ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας. Τὸ 1904 λαμβάνει ὁ ἴδιος μέρος ὑπὸ τὸν Κατεχάκην εἰς τὴν μάχην τοῦ Ζέλενιτς, ἐξιστορεῖ τὰ κατὰ τὴν Ζαγορίτσανην καὶ κατόπιν ἀφήνων τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν μεταβαίνει εἰς τὴν Ἀνατολικὴν, ἐξιστορεῖ διὰ βραχέων τὰ τῆς ἰδρύσεως τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν εἰς τὰ χωρία, ἀναφέρων καὶ τὰ δυνάμει τῶν ἀποτελεσάντων αὐτάς. Ἐπανέρχεται κατόπιν εἰς τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἐξιστορεῖ διαφόρους μάχας, ἰδίως πρὸς τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ἴδιος, τραυματισθεὶς ἐπανειλημμένως. Αἱ μάχαι αὗται δεικνύουσιν τὸ ψευδὲς τῆς κατηγορίας, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ σώματα συνειργάσθησαν μὲ τοὺς Τούρκους, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ Βούλγαροι ὑπῆρξαν πάντοτε οἱ καταδότες πρὸς τοὺς Τούρκους τῶν Ἑλλήνων. Αἱ περισσότεραι ἀπώλειαι τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων ὤφειλοντο εἰς συμπλοκάς μὲ τουρκικὰ στρατεύματα, διότι οἱ Βούλγαροι ἀπέφευγον νὰ συμπλακοῦν μὲ τοὺς Ἑλλήνας.

Διορισθεὶς ἀρχηγός, ἔδρασε κύριως εἰς τὰ Κορέστια. Κατελθὼν δ' εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς θεραπείαν, ἐπισκέπτεται τὸν Καλαποθάκην καὶ δίδει διαφόρους πληροφορίας, ἀτελεῖς ὅμως, περὶ τῆς διενέξεως τοῦ Κομιτατοῦ πρὸς τοὺς ἐν Μακεδονίᾳ ἀγωνιστάς, καὶ ἰδίᾳ τὸν Βιάδαν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Στρατολογίσας ἐν Κρήτῃ νέους ἀγωνιστάς καὶ ἐφοδιασθεὶς, ἐπανέρχεται εἰς Μακεδονίαν, ὅπου λαμβάνει μέρος εἰς πολλὰς μάχας. Ἀφηγείται παρεμπιπτόντως τὰ τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν, ὁμιλεῖ διὰ τὸ κίνημα τῶν Νεοτούρκων καὶ τὰς ψευδεῖς τούτων ἐπαγγελίας, ἐν τέλει δὲ παραθέτει στίχους ἐπαινετικούς δι' ἕνα ἕκαστον τῶν σπουδαιοτέρων ἀγωνιστῶν καὶ διαφόρους ὀνομαστικούς πίνακας τῶν φονευθέντων, ὡς καὶ τῶν κριθέντων ὡς διαπρεψάντων ἀγωνιστῶν, πολλῶν τῶν ὁ-

ποίων δημοσιεύονται καὶ αἱ εἰκόνες. Διὰ τῶν πληροφοριῶν τούτων, μολοντί, ὡς εἴπομεν, φέρουν κατὰ κανόνα συνοπτικὸν χαρακτήρα, τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως ἀποβαίνει πηγὴ πλουσιωτάτη διὰ τὴν ἔξιστορήσιν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν προσωπογραφίαν τῶν ἀγωνιστῶν.

Ὁ συγγραφεὺς πλὴν τῶν ἄλλων παραθέτει καὶ ἐπιστολάς τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου καὶ συνδιαλέξεις μετ' αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων καταφαίνεται ἡ ἐθνικὴ σημασία, τὴν ὁποίαν οὗτος ἀπέδιδεν εἰς τὸν Ἄγωνα. Ὁ Βενιζέλος, ὅταν εἶδε τὰ συγκεντρωθέντα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως στοιχεῖα, ἐπέμενε νὰ εὔρεθῇ τρόπος νὰ δημοσιευθοῦν, χαρακτηριστικοὶ δὲ εἶναι οἱ λόγοι αὐτοῦ πρὸς τὸν Βουρλούμην παρουσίᾳ τοῦ συγγραφέως κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου τοῦ 1912 (σ. 293): «ἐπιβάλλεται τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὸν κάθε ἀγῶνα, νὰ μὴ χαθοῦν, ἀλλὰ νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ ἐξιστορηθοῦν, ἰδίως ὁ Μακεδονικὸς ἀγῶν, διὰ τὸν ὁποῖον λόγοι ἐθνικοὶ ἐπιβάλλουν νὰ γίνῃ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς». Καὶ συνεχίζων προσέθεσε: «Καὶ ἐάν, ὅπως ἐλπίζω, εἰς τὸ μέλλον ἐλευθερωθῇ ἡ Μακεδονία, τὸ ἐπίσημον κράτος ἐπιβάλλεται νὰ ἰδρῦσῃ Μουσεῖον εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, νὰ στεγάσῃ τὶς προτομὰς ὄλων τῶν πρωτοπόρων δρασάντων ἀρχηγῶν εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα. Ἄξιζαι νὰ στεφανωθοῦν ὁ ἀμυντικὸς ἐθνικὸς ἐκεῖνος Ἄγῶνας, ὁ ὁποῖος ἔσβυσε τὴν ντροπὴν τοῦ 1897. Διότι μὲ τὸ παράδειγμα τῶν ἡρωϊκῶν ἐθελοντῶν ἐξύπνησε καὶ ἐνεθαρρύνθη ὁλόκληρον τὸ ἀποθαρρυσμένον ἔθνος». Καὶ αἱ μὲν προτομαὶ τῶν πρωταγωνιστῶν ἐστήθησαν καὶ στήνονται καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ καθ' ἅπασαν τὴν Μακεδονίαν, ὅπου οὗτοι ἔδρασαν, ὑπάρχει δὲ ἡ βásiμος ἐλπίς, ὅτι χάρις εἰς τὸν Μακεδόνα πρωθυπουργὸν θὰ ἰδρυνθῇ καὶ τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἄγῶνος εἰς τὸ ἱστορικὸν οἶκημα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπὶ τούρκοκρατίας Προξενείου.

ΕΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΑΝΣ

Νί κ. Κ. Μουτσοπούλου, Τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Σιῶρ Μανωλάκη στὴ Βέροια. Ἀθήναι 1960 (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Ζυγὸς τεύχος 56-57).

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ λαϊκαὶ κατοικίαι ἔγιναν ὑποκειμένον ἀρκειτῶν μελετῶν ἐκ μέρους φίλων τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν κατοικιῶν κατέχουν τὰ καλούμενα ἀρχοντικά, δηλ. αἱ πολυτελέστεραι οἰκίαι τῶν πλουσιωτέρων. Τοιαῦτα ἀρχοντικά ὑπῆρχον πολλὰ εἰς τὰς Μακεδανικὰς ἰδίαι πόλεις, Καστοριάν, Σιάτισταν, Βέροϊαν καὶ εἴ τινα ἄλλην, ἀνήκοντα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς πλουτήσαντας εἰς τὸ ἔξωτερικόν, καὶ δὴ τὴν Αὐστρουγγαρίαν, ἐμπόρους Μακεδόνας. Ταῦτα εἶναι ἄξια ἰδιαίτερας μελέτης καὶ καθ' ἑαυτὰ, ἀλλὰ καὶ διότι συνεχίζουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦιτον τὴν βυζαντινὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Δυστυχῶς δὲν ἐλήφθη ἐγκαίρως πρόνοια, ὅπως προστατευθοῦν τοῦλάχιστον τὰ χαρακτηριστικώτερα καὶ σπουδαιότερα ἔξ αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο τὰ περισσότερα ἐξέλιπον ἤδη. Ὀλίγα μόνον ὑπο-